

राज्य माहिती आयोग, महाराष्ट्र राज्य, खंडपीठ पुणे यांच्यासमोरील
माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम १९(३) अन्वये दाखल झालेले अपील

राज्य माहिती आयोग, खंडपीठ पुणे,
नविन प्रशासकीय इमारत,
विधान भवन समोर, पुणे-४११००९

श्री. कल्याणी दिलीप साळुंखे
घर क्र. ७६, रो हाऊस क्र ११, केशव कॉर्नर, बोल्हेगाव
अहिल्यानगर-४१४१११.

सुनावणी दिनांक-२६/०९/२०२५

अपिलार्थी यांनी राज्य माहिती आयोग, खंडपीठ पुणे यांचेकडे माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम १९ (३) अन्वये खालील प्राधिकरणांकडे एकूण २५ द्वितीय अपिले (लगतच्या यादीनुसार) दाखल केलेली आहेत.

अ.क्र.	प्राधिकरणाचे नाव	अपिल संख्या
१	सामाजिक वनिकरण विभाग, कोल्हापूर.	१४
२	सामाजिक वनिकरण विभाग, सांगली	११

प्रस्तुतची द्वितीय अपिले दाखल करतांना प्रयोजनामध्ये, माहिती नाकारण्यात आली, असे प्रयोजन नमूद केलेली आहेत. सदर द्वितीय अपिलांची सुनावणी दि.२६/०९/२०२५ रोजी घेणेत येणार असल्याबद्दल अपिलार्थी आणि उत्तरवादी यांना आयोगाच्या नोटिसद्वारे कळविण्यात आले. सदर सुनावणीची वादसूची आयोगाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात आलेली आहे. सदर सुनावणीच्या अनुषंगाने सर्व संबंधितांना त्यांचे लेखी म्हणणे सादर करण्याची संधी उपलब्ध करून देणेत आलेली आहे. त्यानुसार आज रोजी सुनावणीसाठी संबंधित अपिलार्थी यांचे प्रतिनिधी री.रविंद्र शिवाजी थोरात, प्राधिकरणांचे जन माहिती अधिकारी तसेच प्रथम अपिलीय अधिकारी हजर आहेत.

अपिलार्थी यांनी दि.१३.१०.२०२५ रोजी आयोगाकडे लेखी निवेदन सादर केले आहे त्यामध्ये त्यांनी नमूद केले की, मी सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली आणि कोल्हापूर यांचेकडे स्वतंत्र माहिती अर्ज केले होते परंतु जन माहिती अधिकारी यांनी माहिती दिली नाही किंवा चुकीची /अपूर्ण माहिती दिली. माझ्यावर ब्लॅकमेलिंग करून पैसे उकळण्याचा प्रयत्न करणे असा अत्यंत गंभीर आरोप केला आहे. असे निराधार आरोप करून जन माहिती अधिकाऱ्यांनी केवळ माझीच नव्हे तर माहिती अधिकार कायद्याची प्रतिष्ठा धुळीस मिळवली आहे. तरी मी एक सामान्य नागरिक असून केवळ कायद्यावर विश्वास ठेवून भ्रष्ट आणि मनमानी कारभाराविरुद्ध लढा देत आहे. संबंधित अधिकाऱ्यांनी केलेला व्यवहार हा केवळ कायद्याचे उल्लंघन नसून, एका नागरिकाचा छळ आहे. त्यामुळे मी विनंती

(Signature)

करते की, मागणी केलेली संपूर्ण ,अचुक आणि प्रमाणित माहिती, तात्काळ आणि विनामुल्य देण्याचे आदेश द्यावेत.

१. आज रोजी सुनावणी दरम्यान उक्त प्राधिकरणांच्या जन माहिती अधिकारी यांनी आयोगास कथन केले की, अपिलार्थी यांनी मागणी केलेली माहिती अत्यंत व्यापक, विस्तृत स्वरूपाची आहे. तरीही अपिलार्थींच्या बहुतांश अर्जावर कार्यवाही करुन त्यांना उपलब्ध माहिती /उत्तर पुरविली आहे.

२. सुनावणी दरम्यान उपस्थित सर्व जन माहिती अधिकारी यांना, अपिलार्थी यांच्या मोठ्या प्रमाणावर वारंवार माहिती अर्ज करण्याच्या कारणाबद्दल तसेच अपिलार्थी यांच्या प्रथम अपील व द्वितीय सादर करण्याच्या प्रयोजनामधील कारणांबाबत विचारणा केली असता त्यांनी असे सांगितले की, अपिलार्थी सतत माहिती अर्ज करुन, प्रशासनास त्रास देत असतात, त्यांना उपलब्ध माहिती पुरविली आहे, त्यांच्या माहिती अर्जावर मुदतीत कार्यवाही केली आहे.

३. सुनावणी दरम्यान उपस्थित सर्व प्रथम अपिलीय अधिकारी यांनी आयोगास कथन केले की, बहुतांश प्रकरणांमध्ये सुनावणी घेऊन आदेश पारित केला आहे.

४. अपिलार्थी यांच्या वारंवार माहिती अर्ज करण्यामुळे दैनंदिन शासकीय कामकाजावर विपरित परिणाम होतो. कारण अपिलार्थींच्या माहिती अर्जातील विस्तृत माहिती प्रथमतः एकत्रित /संकलित करुन ती अवलोकनास्तव देणे अपेक्षित आहे. अपिलार्थी हे माहिती अधिकारातर्गत अभिप्रेत असलेली सकारात्मक भूमिका पार पाडण्याऐवजी नेहमी असहकार्याची भूमिका घेतात.

५. अपिलार्थी मोठ्या संख्येने द्वितीय अपिल आयोगाकडे दाखल करत असतात, त्यांना माहिती मिळविण्यामध्ये कुठलेही स्वारस्य नसते. माहिती अधिकाराचा सर्रास दुरुपयोग करुन सादर कायद्याचा शस्त्र (Tool) म्हणून वापर करत आहेत. त्यामुळे प्राधिकरणाच्या दैनंदिन कामकाजावर अनिष्ट परिणाम झाला असल्याचे उपस्थित जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांनी आयोगास समक्ष सांगितले.

उपरोक्त पार्श्वभूमी विचारात घेता, प्रस्तुत प्रकरणी निर्णयाप्रत येताना, आयोगाने, मा. सर्वोच्च न्यायालय, केंद्रीय माहिती आयोग, यांनी विविध प्रकरणात दिलेले न्यायनिवाडे, अधिनियमाची प्रस्तावना, इत्यादि खालील नमूद बाबी विचारात घेतल्या आहेत.

१) माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकाराचा वापर करुन अपिलार्थी यांनी वेगवेगळ्या सार्वजनिक प्राधिकरणाकडे सादर केलेले माहिती अर्ज, प्रथम अपीले व राज्य माहिती आयोगाकडे सादर केलेली द्वितीय अपीले यासाठी हेतुतः अवलंबलेली कार्यपद्धती याची पडताळणी अधिनियमाच्या प्रस्तावनेत नमूद तत्वांशी करण्यात आली. या अधिनियमाच्या प्रस्तावनेमध्ये असे नमूद केले आहे की,

“ ज्या अर्थी, लोकशाहीमध्ये माहितगार नागरिक समूह आणि माहितीची पारदर्शकता यावी ज्या कार्यशिलतेच्या दृष्टीने, तसेच भ्रष्टाचाराला आळा घालण्याच्या व राज्य शासनाने व त्यांचे यंत्रणा यांना प्रजेला जाब देण्यास उत्तरदायी ठरविण्याच्या दृष्टीने अत्यावश्यक आहेत.”

आणि ज्या अर्थी, प्रत्यक्ष व्यवहारात माहितीच्या प्रकटणामुळे अन्य सार्वजनिक हितसंबंधांना तसेच शासनाचे कामकाज कार्यक्षमरित्या चालणे, मर्यादित राजकोषीय साधन संपत्तीचा इष्टतम वापर होणे आणि संवेदनक्षम माहितीची गोपनीयता राखणे, या बाबीनाही बाधा येण्याची शक्यता आहे.

आणि ज्या अर्थी, लोकशाहीच्या आदर्शाची परमोच्चता कायम राखताना, या परस्पर विरोधी हितसंबंधांचा मेळ घालणे आवश्यक आहे.

त्या अर्थी, आता माहिती मिळविण्याची इच्छा असणाऱ्या नागरिकांना विविक्षित माहिती पुरविण्या करिता तरतूद करणे इष्ट होईल. म्हणून शासकीय कामकाज सुचारु व सामोपचाराने चालविणे आणि माहिती अधिकाराचे कामकाजात सुसूत्रता यांचा ताळमेळ घालणे आवश्यक आहे.

(२) मा सर्वोच्च न्यायालयाने सिव्हील अपील.६४५४/२०११ दिनांक ०९.०८.२०११ रोजी Applicants Central Board of Secondary Education & Anr. Vs Aditya Bandopadhyay & Ors.Respondents या प्रकरणी खालील प्रमाणे आदेश दिले आहेत.

"The Act should not be allowed to misused or abused, or to become a tool to abstract the national development and integration, or to destroy the peace, tranquility and harmony among its citizens. Nor should it be converted into a tool of oppression or intimidation of honest officials striving to do their duty-Nation does not want a scenario where ७५ % of the staff of public authorities spend ७५% of their time in collecting and furnishing information to applicants instead of discharge ing their regular duties. The threat of penalties under the RTI Act and pressure of the authorities under the Act should not lead to employees of public authorities prioritizing information furnishing, at the cost of their normal and regular duties."

तसेच शासकीय कामकाजावर विपरीत परिणाम होतो व अशा प्रकारची माहिती जमा करण्यासाठी शासकीय यंत्रणेचा वेळेचा अपव्यय होतो. त्यानुसार प्रस्तुत कायद्याचा मुख्य उद्देश कामकाजात पारदर्शकता, सामान्य जनतेला नागरिकांना माहिती मिळावी आणि जनतेने माहिती जाणून घेऊन शासकीय कामकाज कार्यक्षम होणे व त्यात समन्वय प्रस्थापित होणे हा आहे. जर अशाप्रकारे माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ या कायद्याचा दुरुपयोग झाल्यास निश्चितपणे शासकीय अधिकारी / कर्मचारी यांना मुख्य कार्यालयीन कामकाज सोडुन प्राप्त माहिती अर्जावर अधिनियमाप्रमाणे कामकाज करावे लागेल. त्यामुळे शासकीय यंत्रणेच्या वेळेचा अपव्यय होऊन त्याचा विपरीत परिणाम शासकीय कामकाजावर होईल.

३. मा उच्च न्यायालय आंध्रप्रदेश, हैद्राबाद येथील रिट पिटीशन क्र.२०१८२, दिनांक २७.०१.२००९ मध्ये खालील आदेश दिलेले आहेत.

"The Act is an effective device which if utilized judiciously and properly, would help the citizens to become more informed. It no doubt relieves an applicant from obligation to disclose the reason as to why he wants the information. However, indiscriminate efforts to secure information just for the sake of it, and without there being any useful purpose to serve, would only put enormous pressure on the limited human resources that are available. Diversion of such resources, for this task would obviously, be, at the cost of ordinary functioning. Beyond a point, it may even become harassment, for the concerned agencies. Much needs to be done in this direction to impart a sense of responsibility to those, who want to derive benefit under the Act to be more practical and realistic."

(४) केंद्रीय माहिती आयोगाने CIC/LS/२०१२/०००८५८-SA ते ०००८७२-SA संदर्भात दिनांक ०४.०७.२०१४ रोजी पारित केलेल्या आदेशानुसार खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

[Handwritten signature]

Earlier Observation of CIC : Shri. M.M.Ansari

"In several occasions earlier the Central Information Commission referred to the issue of repeated RTI requests and harassing tendency. In Prem Prakash Kumar V NFL, Panipat, (Decision No. २४६/IC(A)२००६, FNo.CIC/MA/A/२००६/००३७४ & ३७५ dated २८ August २००६) the applicant sought documents and specific comments of CPIO on ८९ queries. The learned Commissioner Shri M.M.Ansari observed that in fact, the nature of queries and information sought are such that the information seeker would never be satisfied because the promotion of self-interest, rather than public interest was dominant as the appellant had sought redressed of grievances."

५. मा. शैलेश गांधी यांनी असे नमूद केले आहे की, अपिलार्थी माहिती अधिकार अधिनियम २००५ चा कायदेशीर हत्यार म्हणून करत आहेत, जो अत्यंत त्रासदायक स्वरूपाचा आहे. याबाबत खालीलप्रमाणे निरीक्षण नमूद केले आहे

It is relevant here to quote a paragraph from the order of Learned Information Commissioner Shri Shailesh Gandhi in case numbers No.CIC/SG/C/ २०११/०००७६०, CIC/SM/२०११/ ०००९२६/ SG, CIC/SM/A/२०११/००११११/SG, CIC/ SM/A/२०११/ ००२९०९ dated १७ th January, २०१२) in a second appeal "The commission, at several appellate hearing, has explained to the complainant that under RTI Act, only the information as per records can be made available, multiple RTI applications and appeals would not provide him any information beyond the records that exists. The Commission recognizes the fact that valuable time of complainant, respondent public authority as well as the Commission is being spent in merely going through the motion prescribed under the RTI Act again and again to obtain similar information..... At this juncture the Commission would like to mention that the right to information is a fundamental right of the citizens, It cannot be used indiscriminately to fulfill the demand of one individual. In the present matter. It must be noted that the complainant is pursuing multiple litigation and various public authorities are being asked to divert and extraordinarily disproportionate amount of resources just to respond to hundreds of RTI applications filled by him....The Commission is also conscious of the fact that it is financed by the poorest man in this country who may be starving to death. The Complainant by repeatedly filling similar RTI application and appeals with the respondent public authority and the commission is wasting public resources."

तसेच असेही नमूद केले आहे की, वारंवार माहिती अर्ज करणारे अर्जदार हे माहितीची मागणी / प्रकटीकरण हे त्यांचा अंतस्थ व्यक्तिगत हेतु साध्य करण्यासाठी करतात, त्यामध्ये व्यक्तिगत हिताचा विचार असल्याने सार्वजनिक हित साध्य होणार नसते. त्यामुळे माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मध्ये नमूद वैधानिक उद्देश स्पष्टपणे साध्य होत नाही.

तसेच मा. उच्च न्यायालय, कर्नाटक, धारवाड खंडपीठ येथील रिट पिटीशन नं १०१२६० /२०२४ (GM-RES) मध्ये दि २५.०९.२०२४ रोजी दिलेल्या आदेशात वारंवार मोठ्या प्रमाणावर माहिती अर्ज दाखल करणाऱ्या अर्जदाराचे अपील फेटाळलेले आहे.

प्रस्तूत प्रकरणी उपरोक्त न्यायनिवाडे तपशीलवाररित्या विचारात घेता आयोग खालील निष्कर्षाप्रत येत आहे.

१. माहिती अधिकार अधिनियम २००५ मध्ये नमूद तरतूदीनुसार अपिलार्थीस माहिती मागण्याबाबत कुठल्याही प्रकारचा प्रतिबंध नसला तरी, शासकीय कामात पारदर्शकता आणून जनतेला माहिती मिळावी आणि शासकीय कामात कार्य तत्परता असावी असा या कायद्याचा मुख्य हेतु आहे. तथापि अपिलार्थी यांनी विपरीत भूमिका घेऊन माहिती अधिकार अधिनियम २००५ या कायद्याचा दुरुपयोग करण्यासाठी सुनियोजित पद्धतीने जाणीवपूर्वक व्यापक व अतिविस्तृत स्वरूपाच्या माहितीची मागणी करण्यासाठी मोठ्या संख्येने माहिती अर्ज, प्रथम अपीले व त्यानुषंगाने मोठ्या संख्येने आयोगाकडे द्वितीय अपीले सादर केली आहेत.
२. अपिलार्थी यांनी आयोगाकडे दाखल केलेल्या द्वितीय अपिलांची तपासणी केली असता अपिलार्थीने प्रस्तुत २५ प्रकरणात मागणी केलेली माहिती विस्तृत स्वरूपाची तसेच दिर्घ कालावधीची आहे. तरीही जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांनी माहिती अर्ज / अपिल अर्जावर कार्यवाही करून उपलब्ध सर्व माहिती अपिलार्थीस पुरविली आहे, तरी देखील त्यांचे समाधान होत नाही. यास्तव, अपिलार्थी हे त्यांचा अंतरस्थ हेतू साध्य करण्यासाठी माहिती अधिकार कायद्याचा हत्यार म्हणून वापर करत आहेत, असे आयोगाचे मत झालेले आहे.
३. अपिलार्थी यांनी माहिती अधिकार अधिनियम २००५ चा वापर करून मोठ्या संख्येने माहिती अर्ज, प्रथम अपीले आणि द्वितीय अपीले सादर करण्याच्या या कृतीशी कोणते व्यापक जनहित निगडित आहे हे सांगू शकले नाहीत.
४. अपिलार्थी यांनी त्यांना प्राप्त झालेल्या अधिकाराचा (माहिती अधिकार) माफक पद्धतीने वापर करणे आवश्यक असूनही त्यांनी माहिती अधिकार कायद्याचा जाणीवपूर्वक अनिबंध व अवाजवी दुरुपयोग केला आहे. त्यामुळे संबंधित शासकीय कार्यालयाचा बहुमुल्य वेळ, साधनसामग्री व शक्ती अधिक प्रमाणात खर्ची पडून सदर शासकीय कार्यालयांकडून सर्व सामान्य जनतेला ज्या सेवा देणे अभिप्रेत आहे त्या महत्वाच्या दैनंदिन शासकीय कामकाजावर गंभीर परिणाम होण्याचा धोका देखील निर्माण झाला आहे.
५. अशा मोठ्या प्रमाणावर अर्ज करण्याच्या कार्यपद्धती मुळे गरजवंत अर्जदारांवर अन्याय होऊन माहिती अधिकार अधिनियम २००५ च्या प्रभावी अंमलबजावणीस गतीरोध निर्माण होत आहे. त्याचा निश्चितपणे कार्यालयीन कामकाजावर विपरीत परिणाम होत आहे.
६. अपिलार्थी यांनी त्यांच्या बहुतांश माहिती अर्जात व्यापक व विस्तृत स्वरूपाची माहिती मागणी केलेली आहे. तरी देखील जन माहिती अधिकारी व अपिलीय अधिकारी यांनी माहिती अर्ज व अपिलीय अर्जावर कार्यवाही केलेली आहे.

उपरोक्त सर्व बाबी तसेच मा. सर्वोच्च न्यायालय, मा. उच्च न्यायालय व मा. केंद्रीय माहिती आयोगाकडील अशा प्रकरणी वेळोवेळी दिलेले, ऐतिहासिक, क्रांतीकारी व लक्ष्यवेधी निर्णय विचारात घेता, अपिलार्थी यांनी माहिती अर्जान्वये मागणी केलेल्या माहितीतून कोणतेही व्यापक जनहित साध्य होत नाही. वारंवार मोठ्या प्रमाणात माहितीचे अर्ज करून मागणी केलेल्या माहितीच्या मागणीमुळे

[Handwritten signature]

शासकीय यंत्रणेतील मनुष्यबळ व साधन सामग्री यावर ताण येऊन सर्वसामान्य नागरिकांच्या दैनंदिन शासकीय कामे पूर्ण करण्याच्या शासकीय कार्यालयाच्या / प्राधिकरणाच्या क्षमतेवर विपरित परिणाम होऊन शासकीय कामकाजाचा खोळंबा होत आहे व संबंधित शासकीय खात्यांचा / प्राधिकरणांचा बहुमूल्य वेळ वाया जात असल्याचे दिसून येते. ही बाब माहिती अधिकार कायद्यास अभिप्रेत नाही, असे आयोगाचे स्पष्ट मत झाले आहे.

सबब, अपीलार्थी यांनी दाखल केलेल्या द्वितीय अपिलांमध्ये कोणतेही तथ्य किंवा गुणवत्ता आढळून येत नसल्यामुळे व त्यातून कोणतेही जनहित साध्य होत नसल्यामुळे, अपिलार्थीने दाखल केलेली सर्व द्वितीय अपिले कोणत्याही निर्देशाविना फेटाळण्याच्या निष्कर्षाप्रत येऊन आयोग खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

आदेश.

अपिलार्थी यांची सर्व २५ द्वितीय अपिले फेटाळण्यात येत आहेत.

(Signature)

(मकरंद रानडे)

राज्य माहिती आयुक्त,
खंडपीठ पुणे.

जा.क्र. १६४३/२०२५ दिनांक १२/१०/२०२५

अ. क्र.	अपिल क्रमांक	अपिल वर्ष	जिल्हा	अपिलार्थी चे नाव	जन माहिती अधिकारी पदनाम, जन माहिती अधिकारी यांचे कार्यालय	प्रथम अपिलीय अधिकारी पदनाम, प्रथम अपिलीय अधिकारी यांचे कार्यालय
१	२३५७	२०२५	कोल्हापूर	कल्याणी दिलीप साळुंके	जन माहिती अधिकारी, सहाय्यक वनसंरक्षक सामाजिक वनीकरण विभाग कोल्हापूर.	प्रथम अपिलीय अधिकारी, मुख्यालय लेखापाल सामाजिक वनीकरण विभाग कोल्हापूर.
२	२३५८	२०२५	कोल्हापूर	कल्याणी दिलीप साळुंके	जन माहिती अधिकारी, सहाय्यक वनसंरक्षक सामाजिक वनीकरण विभाग कोल्हापूर.	प्रथम अपिलीय अधिकारी, मुख्यालय लेखापाल सामाजिक वनीकरण विभाग कोल्हापूर.

(Signature)

[illegible]

182

[illegible]

२१	२५६१	२०२५	सांगली	कल्याणी दिलीप साळुंके	वनक्षेत्रपाल सर्व /लेखापाल, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.	सहाय्यक वनसंरक्षक - २, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.
२२	२५६२	२०२५	सांगली	कल्याणी दिलीप साळुंके	वनक्षेत्रपाल सर्व /लेखापाल, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.	सहाय्यक वनसंरक्षक - २, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.
२३	२५६३	२०२५	सांगली	कल्याणी दिलीप साळुंके	वनक्षेत्रपाल सर्व /लेखापाल, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.	सहाय्यक वनसंरक्षक - २, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.
२४	२५६४	२०२५	सांगली	कल्याणी दिलीप साळुंके	वनक्षेत्रपाल सर्व /लेखापाल, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.	सहाय्यक वनसंरक्षक - २, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.
२५	२५६५	२०२५	सांगली	कल्याणी दिलीप साळुंके	वनक्षेत्रपाल सर्व /लेखापाल, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.	सहाय्यक वनसंरक्षक - २, सामाजिक वनीकरण विभाग, सांगली.

[Handwritten signature]